

УКРАЇНСЬКИЙ ДІАЛЕКТНИЙ ФОНОФОНД

Національна академія наук України
Інститут української мови
Відділ діалектології

Міністерство науки і освіти
Уманський педагогічний університет
імені Павла Тичини

П.Ю. ГРИЦЕНКО, О.А. МАЛАХІВСЬКА, М.В. ПОІСТОГОВА

УКРАЇНСКИЙ ДІАЛЕКТНИЙ ФОНОФОНД

Київ - 2004

Видання становить реєстр магнітофонних записів діалектного мовлення, здійснених упродовж 1959–2004 рр. науковцями Національної академії наук України та університетів.

У фонофонді, який зберігається у Відділі діалектології Інституту української мови НАН України, зосереджено записи автентичного мовлення кількох тисяч носіїв українських діалектів з понад 900 населених пунктів усіх регіонів української етномовної території – в Україні та поза її межами.

Для філологів, істориків, етнологів.

© Упорядкування: Грищенко П.Ю.,
Малахівська О.А., Поістогова М.В.,
2004.
© Передмова: Грищенко П.Ю., 2004.
© Оригінал-макет: Михайленко В.М.,
Гречуха Н.Г., 2004.

ISBN 966-02-3412 -0

Передмова

З кінця 50-х років ХХ ст. працівники Відділу діалектології Інституту мовознавства ім. О.О.Потебні АН УРСР (від 1991 р. Відділ у складі Інституту української мови НАН України) фіксували українське діалектне мовлення на магнітофонну плівку; такі записи здійснювали і працівники Інституту суспільних наук (від 1993 р. – Інститут українознавства ім. І.П.Крип'якевича НАН України) та окремі дослідники з кафедр української мови університетів і педагогічних інститутів. Спершу магнітофонна фіксація говіркового мовлення не була цілеспрямованою і плановою. Однак незаперечні переваги збереженого у часі звучання говірки перед її графічним записом у польових умовах прихилили до себе багатьох дослідників, насамперед фонетистів. Адже зафіксовані *від руки* риси говірок чи невеликі тексти позбавляли дослідників можливості відтворювати звучання, відповідно – прослуховувати діалектне мовлення, унеможливлювали багаторазові аудитивні спостереження над природним творенням лінгвальних одиниць, їх поєднанням у мовленнєвому потоці, над формуванням тексту як цілості. Водночас відсутність фонозаписів, обмеження графічною фіксацією діалектного мовлення унеможливлювали інструментальну перевірку результатів аудитивного аналізу.

Поступово у колі лінгвістів утвердилося усвідомлення цінності магнітофонних записів для аналізу насамперед звукового рівня говірок, що спричинило формування колекцій фонозаписів. При цьому ще не було сформовано вимог до фонозаписів: вони визначалися тими проблемами, задля яких дослідники фіксували діалектне мовлення. Фонозапис ще не оцінювався як джерело багатоаспектних досліджень (не тільки діалектологічних), не був самодостатньою метою, тому про формування великих за обсягами фондів записів не йшлося.

У графічному, переважно транскрибованому вигляді діалектні тексти з початку ХХ ст. публікували як ілюстрації-додатки до дескриптивних праць, або як невеликі збірники з метою загального ознайомлення з говірками та для потреб дидактики.

На початку 70-х років ХХ ст. професор Ф.Т.Жилко ініціював створення збірника текстів діалектного мовлення з усіх зон українського мовного континууму, включно з говірками з-поза меж України; було передбачено затранскрибувати тексти за єдиними зasadами невеликим колективом діалектологів, що усунуло б (чи значно знизило б) суб'єктивізм та неоднакову оцінку явищ одного порядку з різних говірок, забезпечило б високу зіставність діалектних свідчень. Так було підготовлено книгу “*Говори української мови*”¹, робота над якою не лише спонукала до інтенсивного записування діалектних текстів, до експедиційного обстеження багатьох говірок, які раніше не були предметом спостережень (зокрема острівні говірки за межами України), а й сприяла осмисленню зasad добору текстів з огляду на їх потенційну лінгводжеральну цінність². Останнє згодом допомогло виробити принципи оцінювання евристичного потенціалу фонозаписів та упорядкування їх колекцій.

Розширення практики записування діалектного мовлення, що спостерігаємо в українському мовознавстві з середини 90-х років ХХ ст., спонукало до упорядкування та

¹ *Говори української мови*. Збірник текстів / Упорядники С.Ф.Довгопол, А.М.Залеський, Н.П.Прилипко. – К., 1977.

² Про засади видання збірника діалектних текстів див.: *Прилипко Н.П. Про укладання “Хрестоматії з діалектології української мови” // Праці XIII республіканської діалектологічної наради*. – К., 1970. – С. 346-350; див. також передмову А.М.Залеського у книзі *Говори української мови*, с. 3-8.

оформлення колекції магнітофонних записів Відділу діалектології Інституту української мови НАН України як Українського діалектного фонофонду – зібрання, відкритого для поповнення та оправдовання.

Перед упорядниками Українського діалектного фонофонду постало завдання проаналізувати якість наявних записів, їх потенційну евристичну цінність, забезпечити зберігання, а також запобігти можливому розмагніченню давніших фонозаписів, адже окремі з них зберігалися вже 30-40 років. Було вирішено скопіювати давніші записи на нових якісних плівках, що продовжило б час їх використання. Ідею збереження і копіювання фонозаписів підтримало *Наукове товариство ім. Шевченка в Америці*, надавши фінансову допомогу для її реалізації; це фінансування уможливило виготовлення копій діалектних записів із 512 населених пунктів.

Упорядкування, копіювання та опис фонозаписів було поєднано із розширенням колекції фонофонду внаслідок цілеспрямованих експедицій працівників НАН України та науковців університетів. Водночас було розроблено схему опису-реєстру фонозаписів, у якому, крім традиційної інформації про місце, час записування текстів, про діалектоносіїв та експлораторів, передбачено співвіднесення записів із друкованими джерелами – лінгвістичними атласами та збірниками текстів, у яких уміщено свідчення про говірки населених пунктів, де зроблено фонозаписи. Пов'язання фонозаписів з іншими джерелами орієнтус користувачів у потоці лінгвістичної інформації.

Посилення уваги до записування діалектного мовлення, що сьогодні спостерігаємо в різних слов'янських лінгвістичних школах, відбиває прагнення мовознавців зберегти діалектну автентику і пов'язане з орієнтацією діалектологічних досліджень на текст як визначальне джерело інформації про структуру говірок; водночас експлоратори свідомі можливості використання діалектних текстів як свідчень для етнологічних, літературознавчих (передусім текстологічних), історичних, культурологічних та етнопсихологічних студій.

За дісву допомогу щодо збереження цінної колекції фонозаписів українського діалектного мовлення Відділ діалектології Інституту української мови НАН України висловлює ширу подяку *Науковому товариству ім. Шевченка в Америці*.

Друкуванню опису Українського діалектного фонофонду сприяли академік НАН України *В.А. Смолій*, член-кореспондент НАН України *О.П. Ресіт*, академік АПН України *В.Г. Кузь*, кандидати філологічних наук *Н.А. Цимбал* і *В.В. Чумак* – рецензенти праці, яким упорядники складають подяку.

Діалектний фонофонд як джерело інформації про українську мову

Українська діалектна мова вже понад два століття залишається предметом різнопланового вивчення. За цей час змінювалися погляди на завдання дослідження, прийоми добору та опису матеріалу: у центрі уваги опинялися то риси говірок, відмінні від літературної мови; то набори визначальних, "упізнаваних" ознак діалектів без достатньої уваги до системних відношень елементів у межах говірки, без урахування їхніх функціональних особливостей та варіативності, змінності у мовному просторі; то на перший план виходили системний опис окремих говірок чи сукупності говірок невеликих регіонів, або ж ареалогія мовних одиниць з пріоритетним завданням вияву діалектного членування континууму. Назагал розвиток діалектологічних досліджень можна окреслити як посилення уваги до різних сторін об'єкта вивчення з одночасним ускладненням та удосконаленням прийомів аналізу.

Сьогодні вже значною мірою з'ясовано діалектну диференціацію українського мовного континууму: укладено карти діалектного членування; створено "Атлас української мови" (т. 1-3, 1984-2001), регіональні й проблемні атласи (З.Штібера, З.Ганудель, В.Латти, Й.О.Дзендрівського, П.М.Лизанця, Я.Янова, Ф.Чижевського, К.Ф.Германа, Т.В.Назарової, М.В.Нікончука, В.М.Куриленка, Р.С.Омельковець, Г.І.Мартинової, В.С.Вашенка, І.В.Сабадоша, атлас бойківських говірок; чимало регіональних лінгвогеографічних праць ще залишається у рукописі). Важливу інформацію подають монографічні описи діалектів, окремих говірок чи їхніх груп та окремих явищ фонології, граматики, словотвору, а свідчення про лексику і фразеологію вміщено в регіональних лексикографічних працях (словниках М.Й.Онишкевича, Я.Янова, П.С.Лисенка, Г.Л.Аркушина, О.Горбача, П.С.Пиртея, А.А.Москаленка, В.А.Чабаненка, А.Т.Сизька, А.А.Берлізова, Г.І.Гримашевич, І.В.Магрицької, словниках гуцульських, буковинських, східнословобожанських та острівних українських говірок на теренах Польщі).

Збирання й осмислення матеріалів говірок зумовлює і зміни поглядів на цю ділянку лінгвістики. Сьогодні подолано стереотипну оцінку діалектології лише (чи насамперед) як джерела матеріалу для розв'язання проблем історії мови, етнології, літературознавства, історії на користь оцінки цієї галузі мовознавства як самодостатнього розділу лінгвістики; водночас утверджився погляд на діалектну мову як окрему форму буття мови (окрім *страт*) із притаманною їй складною варіативною структурою та окремим функціональним полем. Склалася і парадигма сучасних діалектологічних досліджень: з одного боку, зберігає актуальність вивчення просторової поведінки мовних одиниць, діалектного членування континууму, а з другого, – дедалі більшу увагу привертає внутрішня структура говірок. Дослідники вже не обмежуються елементами говірок, відмінними від

літературного стандарту, а ставлять за мету описати всі елементи говірки (безвідносно до їх одночасного входження в інші страти), визначити статус, поведінку й генезу кожної одиниці. Розгляд говірки диференційовано на тлі літературної мови виявився неефективним, оскільки його наслідком є хибне уявлення про будову говірки, походження її елементів³. В останні роки особливого значення набуває соціологічне вивчення діалектної мови, зокрема: з'ясування стратифікації мовлення села як мікросоціуму, в якому говірка традиційно займає домінуюче чи одне з домінуючих становищ; взаємодія з іншими формами спілкування у сільському соціумі; відношення мовлення сільського соціуму до мовлення соціумів інших типів поселень – селищ, містечок, міст; вияв чинників, які зумовлюють мовну ситуацію в соціумах різних типів та в соціумах одного типу, але в різних історико-культурних зонах етномовного континууму; особливого значення набуває дослідження мовної особистості діалектоносія, вияв його мовного потенціалу і мовної компетентності.

Зауважимо, що в мовознавстві, зокрема в українському, увагу традиційно зосереджувано на літературному ідіомові, ґрунтуючи описи на нормативних текстах, а в історичних студіях – віддаючи перевагу писемним пам'яткам. Водночас спостерігається недооцінка діалектного мовлення як об'єкта вивчення і як джерела різнопланової інформації, принаїдне й несистемне звернення до цього джерела, до того ж часто без належного заглиблення та розуміння внутрішніх закономірностей існування й розвитку говірок. Нормативістська домінанта в лінгвістиці, яку можна виправдати з позицій мовної практики, реалізації націєнтегруючої функції літературної мови та лінгводидактики, стає на перешкоді всебічному вивчення мови як складного утворення, в якому наявні різні форми її буття, які взаємозалежні й перебувають у постійній взаємодії. Тому неповнота опису хоча б однієї з форм буття мови позначається на глибині її вивчення як складного цілісного утворення. У зв'язку з цим формування бази свідчень про діалектну мову, бази, яка сьогодні відчутно поступається обсягами емпіричних даних про літературну мову, залишається одним із актуальних завдань мовознавства.

Джерельна база діалектології складалася поступово і за різними принципами; говіркові факти, які відомі сьогодні, були зафіксовані й удоступнені різними шляхами. Це могли бути: 1) фіксація – принаїдна чи відповідно до програм – окремих мовних одиниць (фонем, граматичних форм, лексем, фразеологічних

³ Стосовно принципів опису російських діалектів Л.Е.Калнінь слушно зауважила: "Розуміння того, що в сучасній мовній ситуації російські діалекти посідають важливе місце, залишаючись основним опонентом літературної мови, ставить ряд вимог до їх вивчення. Діалект необхідно вивчати як повноцінний мовний ідіом, виключивши диференційний підхід в аналізі його структури. Тільки за таких умов можна мати уявлення про будову і функціонування діалекту, його реакцію на контакти з літературною мовою та іншими діалектами, змістовно прогнозувати і розуміти динаміку діалекту" (Калнінь Л.Э. Русские диалекты в современной языковой ситуации и их динамика // Вопросы языкознания, 1997.- № 3. – С. 124).

одиниць чи синтаксем), або мікросистем одиниць одного ряду; 2) збирання інформації за питальником, який орієнтував експлоратора на список явищ, які передбачено виявити у говірках, і які згодом мають стати предметом опису чи картографування; 3) записування текстів діалектного мовлення. Прийоми добору, фіксації та опрацювання матеріалу корслюють із тими завданнями, які дослідник передбачає розв'язати. Так, вирішення ареалогічних проблем (встановлення діалектного поділу всього континууму чи його частини, вияв просторової поведінки, варіативності окремих одиниць і явищ) можливе лише на підставі картографування зіставних свідчень, здобутих шляхом записування матеріалів за спеціальним питальником. Від фіксації матеріалів за питальником, який зорієнтовано на виявлення територіально протиставних елементів діалектної мови, годі очікувати відтворення системних відношень між одиницями у межах говірки, а тим більше – з'ясування особливостей реалізації одиниць у мовленні (*resp.*: у тексті). У дослідженнях, спрямованих на розв'язання визначеного кола питань, добір матеріалу детермінований і не передбачає відтворення складу та відношень елементів тих структурних рівнів, які перебувають поза проблематикою відовідної студії. Тому з погляду континууму української мови як цілості спостерігається нерівномірність дослідження одиниць, явищ і процесів різних структурних рівнів і різних діалектних зон, що унеможливлює створення вичерпного опису діалектної мови.

Нерівномірність представлення матеріалу, особливо з погляду системності говірки, можуть дещо знівелювати діалектні тексти – графічні аналоги діалектного мовлення, особливістю яких є не вибіркова фіксація елементів говірки, а суцільне відтворення мовлення. Саме у тексті набір одиниць, їхні співвідношення, функції, частотність вияву є автентичними, об'єктивно сформованими і природно розгорнутими лінійно, що дозволяє визнати текст за модель досліджуваної говірки, покласти його в основу моделювання говірки як системи.

Діалектний текст як джерело лінгвальної інформації співвідносний з мовою пам'яткою: це мить у розвиткові мови, зафіксована на перетині осей часу і простору в її індивідуальному антроповияві: за кожним діалектним текстом стоять діалектоносій та окрема комунікативна ситуація, яка накладає відбиток на текст.

Тексти діалектного мовлення є базою насамперед для синхронних дескриптивних досліджень, водночас – одним зі свідчень динаміки говірок у часі, змін, які наявні у структурі говірок у момент магнітофонної (*resp.*: текстової) фіксації.

Для пізнання синхронного стану діалектної мови тексти як джерело інформації важко переоцінити, оскільки систему говірки – набір одиниць, їхні функції та розподіл функціонального поля між співвідносними (синонімічними чи дублетними) одиницями об'єктивно і довідно можна дослідити передусім на підставі тексту. Тому значення текстів у вивченні діалектної мови, як і мови в цілому, є самоочевидним.

Засікавлення діалектним текстом відбуває загальне посилення уваги до тексту як об'єкта лінгвістичних (ширше – філологічних) студій. Г.О. Золотова зазна-

чає, що активізація досліджень тексту “у наш час зростає у зв’язку з помітною тенденцією до інтеграції лінгвістичних знань, з посиленням зацікавлення текстом як основним об’єктом філології і мовцем як особистістю, яка породжує текст, а також у зв’язку з дискусійними питаннями теорії граматики, які стають зримими під час аналізу тексту”⁴. Отже, з різноаспектним вивченням тексту пов’язані як очікування нових мовних свідчень, так і сподівання на якісну зміну парадигми дослідження мови.

Проте при самоочевидності ролі діалектних текстів, що відтворюють фонозаписи, формування належної за обсягом *діалектної текстотеки* лише розпочато. Зауважимо, що після публікації книги “Говори української мови” майже на два десятиліття було перервано поповнення українського діалектного фонофонду і творення на його базі діалектної текстотеки; лише після видання регіонального збірника “Говірки Чорнобильської зони. Тексти” (К., 1996) почавилася підготовка таких праць, хоча їхня кількість та обсяги ще не відповідають зрослим потребам сучасної лінгвістики. І все ж текстовий напрям дослідження діалектної мови поступово стає домінантним, свідченням чого є, з одного боку, розширення магнітофонної фіксації діалектного мовлення як бази різноманітних досліджень, а з другого, – підготовки збірників транскрибованих текстів та звукових збірників⁵.

1. Завдання діалектного фонофонду

Діалектний фонофонд як сукупність зразків українського діалектного мовлення з антропохронотопом кожного запису – віднесенням до діалектносія, часу й місця фіксації – становить звукову емпіричну базу діалектологічних досліджень. Оскільки одним із завдань українського мовознавства є створення докладного опису діалектної мови як ієрархічно складного утворення, укладання відносно вичерпного реєстру одиниць – кадастру діалектних одиниць і явищ з окресленням для багатьох з них простору побутування, з’ясуванням причин їх ареальної диференціації, чинників формальної, семантичної та функціональної динаміки, встановлення відношення до попередніх етапів розвитку говорік, то розширення

⁴ Золотова Г.А. Говорящее лицо и структура текста // Язык – система. Язык – текст. Язык – способность. – М., 1995. – С. 120.

⁵ В останні роки підготовлено компакт-диски із записами українського діалектного мовлення, зокрема на диску Л.Д.Фроляк репрезентовано степові говорки Донеччини, на диску Г.І.Мартинової – середньонаддніпрянські говорки, на диску К.Д.Глуховцевої – східнословобожанські говорки.

Звукові збірники текстів з графічними транскрибованими відповідниками, до яких додано коментарі й словнички до текстів, підготовлено у межах міжнародного проекту *Фонетичний фонд російської мови*, зокрема: *Русские народные говоры. Звучащая хрестоматия*. – Ч. I. Севернорусские говоры. – М. – Бохум, 1991; *Русские народные говоры. Южнорусское наречие*. – М., 1999; *Волкова Н.А., Праведников С.П. Курские говоры. Звучащая хрестоматия*. – Ч. I. – Курск – Бохум, 1999; *Мошкина Е.Н. Вятские говоры. Звучащая хрестоматия*. – Вятка – Бохум, 1999 та ін.

розширення кола фонозаписів залишається головним завданням лінгвістів щодо діалектного фонофонду.

Сьогодні є очевидними зміни напрямів досліджень у діалектології: неперспективним є зведення вивчення говірок лише до пошукув т.зв. архаїчних елементів діалектної мови, як і прагнення віднайти архаїчні говірки, не заторкнуті мовно-цивілізаційними процесами останніх десятиліть. Вивчення говірки має значення не тільки як шлях виявлення мовних раритетів, а насамперед як можливість пізнати механізми мовної еволюції, з'ясувати причини й умови збереження одних елементів структури мови і відчутних змін інших елементів, виявити моделі трансформації говірок; у сучасних соціолінгвальних умовах особливого значення набуло з'ясування специфіки функціонування говірки як однієї з форм буття мови. Водночас не втрачає актуальності фіксація мовних одиниць у їх формальних, значеннєвих та функціональних відмінностях у межах діалектної мови як цілісного континууму. Така багатовекторна дослідницька програма може бути реалізована в опорі насамперед на діалектні тексти.

Фонозаписи можуть існувати у звуковому чи текстовому форматах. Творення графічних аналогів звукових текстів нерідко підпорядковане виданню збірників текстів, так званих діалектних хрестоматій. Засади графічної передачі діалектного мовлення, як і вимоги до упорядкування збірників текстів, нерідко відчутно різняться залежно від мети видання та наукових позицій упорядників, що позначається на точності передачі особливостей структури говірок, не кажучи вже про нівелюючі специфічних рис текстотворення, особливостей лінійного розгортання тексту. Проте фонозапис – це не тільки попередник тексту в графічному (найчастіше – транскрипційному) форматі, а й зафіксоване мовлення – звукова реалізація процесу складання тексту як лінійного утворення. За графічним аналогом мовлення не можна з'ясувати структурну організацію сегмента чи цілого тексту. Водночас такі особливості мовлення, як темп, інтонація, акцентно-ритмічна структура, паузашія – частота, тривалість, характер пауз, як і чимало відтінків у реалізації фонем, графічно передати важко, інколи – неможливо. Сьогодні відомі лише поодинокі спроби відтворити у транскрипції тривалість пауз, інтонації, мелодику мовлення⁶, як і особливості вимови звуків, зокрема їх релятивну тривалість⁷. Назагал такий стан графічного відтворення діалектного мовлення виказує недостатню увагу до суперсегментних елементів діалектного мовлення, які є інформаційно цінними і виявляють ознаки просторової маркованості. Тому одним із завдань розвитку фонофонду залишається вияв, урахування релевантних сегментних і суперсег-

⁶ Лешка О., Шишкова Р., Мушинка М. Розповіді з Підкарпаття. Українські говірки Східної Словаччини. – Нью-Йорк – Прага – Київ, 1998.

⁷ Спробу опрацювання діалектного мовлення з увагою до тривалості реалізації кожного звука та вияву відтінків звуків реалізовано у праці: Sobierajski Z. Polskie teksty gwarowe z ilustracją dźwiękową. – Cz. I-II. – Poznań, 1960-1961.

ментних рис діалектного мовлення, удосконалення системи їх адекватної графічної передачі.

2. З історії формування Українського діалектного фонофонду

Ідея збереження діалектного мовлення з можливістю його відтворення через якийсь проміжок часу не була новою в українському мовознавстві середини ХХ ст. Ще в 1929 р. І.А.Панькевич за допомогою фонографа зафіксував зразки діалектного мовлення українських закарпатських говірок та зразки фольклору, які сьогодні відомі як найдавніша фонофіксація українського діалектного мовлення. Того ж 1929 р. на I з'їзді слов'янських філологів у Празі він виголосив доповідь “Фонограф на службі лінгвістики”, у якій обґрунтував необхідність точної фіксації особливостей говіркового мовлення за допомогою нових на той час технічних засобів⁸. Фонографічні записи І.А.Панькевича з 1929 та 1935 рр. до сьогодні збереглися у вигляді 27 грамофонних платівок, які 2002 р. відтворено на компакт-дискові та в транслітерованому вигляді⁹. Усвідомлюючи цінність фонозаписів для дослідження діалектної мови і фольклору, збереження автентичного звучання упродовж тривалого часу, І.А.Панькевич пізніше підтримав ідею вивчення лемківських говірок Східної Словаччини з опорою на магнітофонні записи, які здійснив О.Лешка зі своїми колегами.

У перші повоєнні роки в українському мовознавстві записування діалектних текстів, зокрема на магнітофон, ще не набуло належного поширення. окремі магнітофонні записи радше були персвіркою нових технічних можливостей збереження інформації, ніж наслідком реалізації наукових програм із прогнозованим наступним використанням фонозаписів. Діалектний текст ще не осмислювався як об'єкт різнопланового вивчення, хоча друкування зразків діалектних текстів, укладання так званих діалектологічних хрестоматій в українському мовознавстві, як і в інших слов'янських школах, були відомі з поч. ХХ ст.¹⁰. Не випадково, більшість записів до “Атласу української мови” було здійснено експлораторами графічно, від руки і не продубльовано магнітофонною фіксацією; лише зрідка відповіді за питальником до Атласу було подано у контексті, що свідчить про нерозуміння у той час ролі текстової поведінки мовних одиниць у їх дослідженні. Про створення фонду записів діалектного мовлення ще не йшлося, а оцінку звукових особливостей говірок виконувано на підставі аудитивного аналізу без належної технічної персвірки.

⁸ Панькевич І.А. Фонограф на службі лінгвістики // I sjezd slovanských filologů v Praze. Tézy referátů. – Sekce 2. – Praha, 1929.

⁹ Мушинка М. Голоси предків: Звукові записи фольклору Закарпаття із архіву Івана Панькевича (1929, 1935). – Пряшів, 2002.

¹⁰ Гриценко П.Ю. Текст як простір вияву діалектних явищ // Збірник лінгвістичних праць. До 60-річчя проф. О.А.Колесникова. – Ізмаїл, 2000.